

ПРАКТИЧНИЙ БАЗИС СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР: НОВІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

ВІВЧАР Оксана

Західноукраїнський національний університет

<https://orcid.org/0000-0001-9246-2226>

e-mail: o.vivchar84@gmail.com

В сучасних умовах викликів та загроз одним із найважливіших аспектів забезпечення ефективного функціонування підприємницьких структур, а також формування позитивних результатів його фінансової діяльності є існування ефективної системи фінансової безпеки, яка забезпечить захист бізнесу від загроз. Захист обумовлений здатністю органів управління підприємства на відповідних рівнях: забезпечити сталий економічний розвиток підприємства; нейтралізувати негативний вплив кризових явищ економіки; сформувати адекватну систему обліку фінансових потоків і зміцнити операційну ефективність системи контролю; забезпечити проведення робіт із захисту конфіденційності інформації, що становить комерційну таємницю тощо. Сучасні наукові дослідження вказують на той факт, що без єдиної системи фінансової безпеки підприємств неможливо знайти вихід із кризи, стабілізувати економічну ситуацію, створити ефективний механізм ведення бізнесу.

Ключові слова: безпека підприємств, фінансова безпека, система фінансової безпеки підприємств, комплексна система фінансової безпеки підприємства, стратегія фінансової безпеки підприємства, ефективність стратегії.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-1>

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Підвищення рівня ризиків функціонування підприємницької діяльності вимагає від суб'єктів господарювання ефективного формування середовища фінансової безпеки, визначення та попередження основних факторів впливу на їх безпеку. Слід звернути увагу на той факт, що виробничо-економічні системи, незалежно від форми власності, характеризуються наявністю постійного ризику та загроз, що пов'язані з динамічним впливом зовнішнього та внутрішнього середовищ їх функціонування. Встановлено, фінансова безпека підприємств залежить від стану фінансової безпеки країни. Між тим слід зазначити, що в даний час фінансова безпека України знаходиться під загрозою, оскільки всі складові забезпечення фінансової безпеки знаходяться в умовах небезпеки та воєнного стану. Проблеми власної фінансової безпеки виникають перед кожною підприємницькою структурою не тільки в кризові періоди, але й під час роботи в стабільному економічному середовищі, комплекс вирішуваних при цьому цільових завдань має істотну відмінність.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження сучасної проблематики з питань фінансової безпеки підприємств висвітлюють такі провідні науковці як Г. Лянной, О. Ареф'єва, І. Бінько, М. Войнаренко, О. Вівчар, В. Духов, М. Єрмошенко, Т. Косянчук, Т. Кузенко, В. Микитенко, В. Мунтіян та ін. У практичній діяльності безпеці підприємницьких структур приділяється надто мало уваги: у більшості випадків проблеми усвідомлюються лише тоді, коли кризові явища набувають суттєвих масштабів або, що значно гірше – незворотного характеру.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою роботи є дослідження концептуальних контекстів фінансової безпеки, розкритті особливостей функціонування системи фінансової безпеки підприємницьких структур, а також виокремлення структурних елементів розроблення стратегії в контексті фінансової безпеки підприємств в умовах сучасних викликів та загроз.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Забезпечення належного рівня безпеки підприємств є однією із фундаментальних засад підтримання його життєздатності в умовах динамічного економічного середовища. Безпека підприємницьких структур – це основа збереження стійких конкурентних позицій, передумова ефективного функціонування та стабільного розвитку суб'єкта господарювання. Отже, управління безпекою підприємств є невід'ємним елементом функціонування бізнесу, а згідно сучасним поглядам – якості бізнесу в цілому. Якість бізнесових структур визначається такими основними

елементами як: економічна ефективність; соціальне спрямування; безпека [2, с.120]. Щодо безпеки як складової «якості» вітчизняного бізнесу, то, на думку експертів, основними негативним чинниками є: відсутність повноцінного ринкового середовища; незавершеність формування інституційної бази економічної політики; незбалансованість державної регуляторної політики; недосконалість бюджетної політики; зловживання монополією становленням цінового характеру; збільшення кількості кримінальних посягань, так званого «рейдерства», корупційних та дискримінаційних дій щодо підприємств; недосконалість судової системи, корумпованість органів влади та відсутність державних інститутів, які б ефективно захищали права власника; низький рівень конкурентоспроможності підприємств та їх інноваційної активності; незадовільні показники фінансового стану та ефективності функціонування підприємств і використання ними ресурсного забезпечення тощо.

Загалом безпека підприємств – це такий стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективно їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам. Основними функціональними елементами безпеки підприємств є: захист комерційної таємниці і конфіденційної інформації; комп'ютерна безпека; внутрішня безпека; безпека будівель і споруд; фізична безпека; технічна безпека; безпека зв'язку; безпека перевезень вантажів і осіб; екологічна безпека; конкурентна розвідка тощо [3, с. 97].

Вивчаючи дану наукову проблематику, слід зазначити, що під фінансовою безпекою підприємств слід розуміти стан захищеності його ресурсів та інтелектуального потенціалу від наявних та потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього середовища його функціонування, який характеризується високими фінансовими показниками діяльності та перспективою економічного розвитку в майбутньому. Кожна підприємницька структура є системою, яка характеризується наявністю певних зв'язків між елементами даної системи, тому діяльність спрямована на забезпечення фінансової безпеки підприємства повинна також носити системний характер.

На основі проведених досліджень встановлено, що саме комплексний та системний підходи до організації фінансової безпеки підприємств забезпечать найбільш повною мірою його надійний захист. У цьому контексті систему можна охарактеризувати комплексом управлінських, страхових, правових, фінансових, охоронних, режимних, судово-правових та інших заходів із захисту бізнесу від незаконних посягань, мінімізації або уникнення матеріальних та інших утрат.

Так як основні характеристики системи фінансової безпеки підприємств залежать від об'єкта захисту, який є складним і багатограним, то необхідно комплексно підходити до процесу управління системою фінансової безпеки. Комплексна система фінансової безпеки підприємства – це комплекс взаємозв'язаних заходів організаційно-правового характеру, що здійснюються спеціальними органами, службами, підрозділами суб'єкта господарювання, спрямованих на захист життєво важливих інтересів особистості, підприємства і держави від протиправних дій з боку реальних або потенційних фізичних або юридичних осіб, що можуть призвести до істотних економічних утрат та забезпечення економічного зростання в майбутньому [5, с. 101].

Головною метою системи фінансової безпеки підприємств є забезпечення його стійкого і максимально ефективного функціонування, створення високого потенціалу розвитку і зростання в майбутньому. Ми в свою чергу будемо відстоювати думку про те, що важливим елементом функціонування системи фінансової безпеки підприємств є механізм її забезпечення, який реалізується через стратегічне та оперативне планування заходів з забезпечення фінансової безпеки. Управління системою фінансової безпеки підприємств – це організовані дії, які забезпечують злагоджене функціонування всіх служб, підрозділів і співробітників підприємства з метою запобігання чи усунення загроз діяльності підприємства.

Слід зазначити, що до основних завдань системи фінансової безпеки підприємств належать: захист законних прав і інтересів підприємства і його співробітників; збір, аналіз, оцінка даних і прогнозування розвитку обстановки; вивчення партнерів, клієнтів, конкурентів, кандидатів на роботу; виявлення, попередження і припинення можливої протиправної та іншої негативної діяльності співробітників підприємства на шкоду його безпеці; забезпечення збереження матеріальних цінностей і відомостей; отримання необхідної інформації для розроблення найбільш оптимальних управлінських рішень з питань стратегії і тактики фінансової діяльності компанії тощо [7].

Основне значення системи фінансової безпеки підприємств полягає в тому, що вона повинна мати попереджувальний характер, а основними критеріями оцінки її надійності та ефективності є:

- забезпечення стабільної роботи підприємства, збереження і примноження фінансів і матеріальних цінностей;
- попередження кризових ситуацій, у тому числі різних надзвичайних подій, пов'язаних з діяльністю «зовнішніх» або «внутрішніх» загроз [5, с. 101].

Як свідчать результати досліджень, що в системі фінансової безпеки підприємств особливим є застосування блокової схеми регулювання: прогресивне управління витратами підприємства; бюджетування; управління грошовими коштами; діагностика стану підприємства; управління оборотними коштами; застосування міжнародних стандартів забезпечення безпеки; податкове планування тощо. На основі проведених теоретичних досліджень нами розроблена та систематизована структурно-логічна схема системи фінансової безпеки підприємств (рис.1).

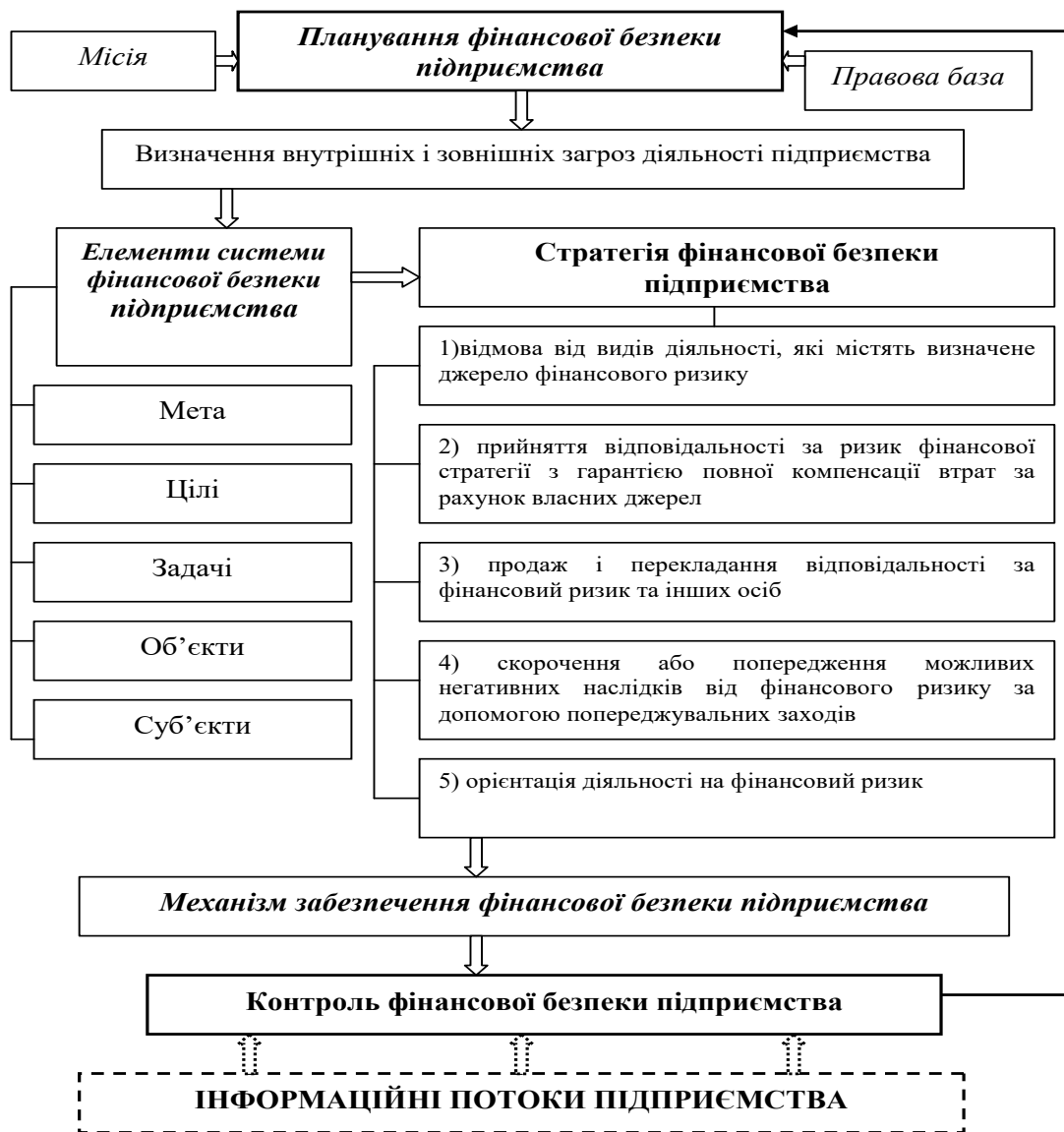

Рис. 1. Структурно-логічна схема системи фінансової безпеки підприємства

Примітка: власна розробка

Прагматика системи фінансової безпеки підприємства вимагає вірно обраної методики забезпечення безпеки, зокрема до якої слід віднести збір та обробку аналітичної інформації про досвід та заходи забезпечення безпеки зарубіжних підприємств, аналіз, постійний моніторинг та прогнозування умов, загроз, небезпек та індикаторів фінансової безпеки, розробка та запровадження необхідних заходів щодо підтримки фінансової безпеки на належному рівні.

Слід відзначити, що методика побудови системи фінансової безпеки підприємства охоплює такі етапи:

- вивчення специфіки ведення підприємницької діяльності, сегмента, який воно займає на ринку, штатного розпису, а також знайомство з персоналом;
- аналіз зовнішніх і внутрішніх загроз фінансовій безпеці підприємства та вивчення інформації про кризові ситуації, їхні причини і шляхи врегулювання;
- аудит наявних засобів із забезпечення безпеки й аналіз їх відповідності виявленим загрозам;
- моделювання нової системи фінансової безпеки підприємства: розроблення плану усунення виявлених під час аудиту недоліків; підготовка пропозицій щодо удосконалення системи фінансової безпеки (у т.ч. створення служби безпеки на підприємстві, якщо такої не існувало, чи системи безпеки на її базі, визначення механізмів її забезпечення), розрахунок усіх видів необхідних ресурсів; планування щомісячних витрат на забезпечення функціонування системи економічної безпеки;
- затвердження керівництвом моделі нової системи та бюджету на її утримання;
- формування нової системи фінансової безпеки;
- оцінка ефективності сформованої системи, а також її удосконалення [4, с.44].

Завершальним етапом управління системою фінансової безпеки підприємства є контроль за отриманими результатами та їх співставлення з планами з можливістю подальшого їх коригування. Основним критерієм ефективності управління системою фінансової безпеки є оцінка економічного стану підприємства та його фінансової стабільності. Визначення системи показників оцінки ефективності управління системою фінансової безпеки підприємства і буде напрямком подальшого дослідження.

Звертаємо увагу на те, що фінансова безпека досягається здійсненням єдиної, узгодженої, збалансованої, скоординованої системою заходів, адекватних внутрішнім та зовнішнім загрозам. Без створення єдиної системи фінансової безпеки підприємства неможливо досягнути виходу з кризи, стабілізувати економічну ситуацію, створити ефективний механізм функціонування виробничо-економічних систем. Система фінансової безпеки підприємства буде ефективною за умов визначення стратегії і тактики. Стратегія фінансової безпеки передбачає визначення мети і завдань системи фінансової безпеки, напрямів їх вирішення, а також форм і способів застосування відповідних сил і засобів, можливість їх перегрупування, створення необхідних резервів для нейтралізації та локалізації можливих загроз. Тактика фінансової безпеки підприємства – це найбільш гнучка частина системи фінансової безпеки, яка змінюється залежно від дії внутрішніх і зовнішніх загроз, зміни пріоритетності економічних інтересів тощо. Складність та мінливість економічної та соціальної ситуації вимагає застосування різноманітних тактичних заходів щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства. Важливо чітко розмежувати стратегічні цілі і тактичні заходи [7].

Ми в свою чергу будемо відстоювати думку про те, що в системі фінансової безпеки підприємства вагоме місце займає впровадження ефективної стратегії фінансової безпеки. Стратегія фінансової безпеки повинна включати: характеристику та класифікацію внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці; визначення і моніторинг факторів, які підривають стійкість фінансового становища підприємства; визначення критеріїв і параметрів, які характеризують фінансові інтереси і відповідають поставленим вимогам; формування фінансової політики та необхідного механізму, що усуває або полегшує дію факторів, які підривають стійкість системи фінансової безпеки; основні напрями фінансової безпеки; управління системою фінансової безпеки, координація діяльності та управління щодо забезпечення фінансової безпеки на всіх рівнях.

Загалом існує п'ять можливих стратегій, які можуть бути використані для оптимізації рівня фінансових ризиків при побудові фінансової стратегії бізнесу: 1) відмова від видів діяльності, які містять визначене джерело фінансового ризику; 2) прийняття відповідальності за ризик фінансової стратегії з гарантією повної компенсації втрат за рахунок власних джерел; 3) продаж і перекладання відповідальності за фінансовий ризик на інших осіб (зокрема страхові організації); 4) скорочення або попередження можливих негативних наслідків від фінансового ризику за допомогою попереджувальних заходів; 5) орієнтація діяльності на фінансовий ризик, тобто використання усіх видів ресурсів в одній сфері діяльності з метою отримання прибутку при високому рівні ризику [6, с. 45]. В основі забезпечення фінансової безпеки підприємства лежить концепція системного поєднання функцій контролю, планування, зворотного зв'язку та інформаційного забезпечення.

Слід відзначити, що необхідне розроблення стратегії фінансової безпеки підприємства, повинна містити:

- характеристику зовнішніх і внутрішніх загроз фінансової безпеки підприємства;
- визначення і моніторинг чинників, що зміцнюють або руйнують стійкість його соціально-економічного положення на короткострокову і середньострокову перспективу;
- розроблення економічної політики, що охоплює механізми обліку, які впливають на стан фінансової безпеки чинників; напрями діяльності ведення підприємницької діяльності щодо реалізації стратегії.

В таких умовах організаційними заходами, що забезпечують реалізацію стратегії фінансової безпеки підприємства є: 1) створення координаційного центру на чолі з керівником організації, оперативним органом якого є служба безпеки; 2) розроблення і затвердження наказом по підприємству нормативно-методичного забезпечення стратегії; 3) ресурсне забезпечення і цільове використання ресурсів.

Також слід звернути увагу на те, що всі управлінські рішення в галузі забезпечення захисту фінансових інтересів підприємства, від зовнішніх і внутрішніх загроз, взаємопов'язані і мають прямий або непрямий вплив на результати його діяльності. Захист обумовлений здатністю органів управління підприємства на відповідних рівнях: забезпечити сталий економічний розвиток підприємства; нейтралізувати негативний вплив кризових явищ економіки; сформуванню адекватну систему обліку фінансових потоків і зміцнити операційну ефективність системи контролю; забезпечити проведення робіт із захисту конфіденційності інформації, що становить комерційну таємницю тощо. У цілому сучасні виробничо-економічні системи повинні управляти фінансовими ризиками, котрі виникають через різні дестабілізуючі чинники. Для забезпечення фінансової безпеки і можливості передбачення ризиків на підприємстві повинна існувати ефективна система управління фінансовою безпекою бізнесу в цілому [1, с. 55].

Отже, на кожному підприємстві нагальним завданням є розробка дієвої стратегії розвитку фінансової безпеки, яка характеризується тісним взаємозв'язком і взаємообумовленістю її окремих складових, тому при прийнятті управлінських рішень потрібно враховувати цей взаємовплив одних факторів на інші.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Резюмуючи вищезазначене слід відзначити, що розкриті концептуальні аспекти фінансової безпеки підприємства вказують на той факт, що є необхідними умовами формування ефективної системи фінансової безпеки повинна передбачати: підвищення рівня захищеності підприємництва через посилення відповідальності держави (правової, судової, інституційної тощо) перед суб'єктами господарської діяльності; дієвість політики підтримки підприємницької діяльності; впровадження адаптивних систем управління безпекою; забезпечення внутрішньої збалансованості основних фінансових параметрів бізнесу; стратегічну орієнтацію на довгостроковий та раціональний розвиток. Запропоновано удосконалену систему фінансової безпеки підприємства, яка в практичних реаліях забезпечить більш високий рівень роботи підприємства на ринку, позитивно вплине на рівень ефективності функціонування в невизначених умовах та сприятиме досягненню поставлених цілей підприємницької діяльності з максимальною продуктивністю, оскільки зображує найбільш широкий спектр можливих ситуацій і дає змогу послідовно і, не втрачаючи певних деталей, швидко зорієнтуватися в умовах невизначеності та загроз. Між тим слід зазначити, що саме розробка та впровадження ефективної стратегії дозволить підприємству запобігти збитку від негативних впливів на його безпеку з різних аспектів фінансово-господарської діяльності виробничо-господарської діяльності, а також забезпечить контроль і балансування доходів і витрат.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алькема В. Г. Параметри економічної безпеки підприємства як логістичної системи. Вісник економіки транспорту і промисловості : зб. наук.-практ. праць. Вип. 29. Харків. 2010. С. 51–59.
2. Бондарчук Ю., Марущак А. Безпека бізнесу: організаційно-правові основи. К.: Вид-во КНТ. 2008. 369 с.
3. Вівчар О. І. Управління економічною безпекою підприємств: соціогуманітарні контексти: *монографія*. Тернопіль, ФОП Паляниця В. А., 2018. 515 с.
4. Вівчар О. І., Колесніков А. П. Соціальна безпека: навчальний посібник. Тернопіль: ФО-П Шпак В. Б. 2015. 146 с.

5. Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія. К.: Лібра, 2003. 280 с.
6. Швиданенко Г. О., Олесюк Г. О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства: монографія. К.: КНЕУ, 2002. 192 с.
7. Modern Content of Strategic Regional Development Potential / Kubiniy N., Marhitich V., Kosovilka T. // Economics and Business. 2020. №1.
URL:<http://eb.tsu.ge/?cat=nomer&leng=eng&adgi=945&title=Modern%20Content%20of%20Strategic%20Regional%20Development%20Potential>

REFERENCES:

1. Alkema, V. H. Parametry ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva yak lohistychnoi systemy [Parameters of economic security of the enterprise as a logistics system]. Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti : zb. nauk.-prakt – Bulletin of Transport Economics and Industry: Coll. scientific-practical wash. Vyp. 29. Kharkiv. 2010. 51–59. [in Ukrainian].
2. Bondarchuk, Yu., Marushchak, A. Bezpeka biznesu: orhanizatsiino-pravovi osnovy – Business security: organizational and legal framework. K.: Vyd-vo KNT. 2008. 369. [in Ukrainian].
3. Vivchar, O. I. (2018) Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstv: sotsiohumanitarni konteksty [Management of economic security of enterprises: socio-humanitarian contexts]. Ternopil, FOP Palianytsia V. A. 515. [in Ukrainian].
4. Vivchar, O. I., Kolesnikov, A. P. (2015) Sotsialna bezpeka [Social security]. navchalnyi posibnyk – textbook. Ternopil. FO-P Shpak V. B. 2015. 146 p. [in Ukrainian].
5. Kozachenko, H. V., Ponomarov, V. P., Liashenko, O. M. Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta mekhanizm zabezpechennia : monohrafiia [Economic security of the enterprise: the essence and mechanism of provision: a monograph] K.: Libra, 2003. 280. [in Ukrainian].
6. Shvydanenko, H. O., Olesiuk, H. O. Suchasna tekhnolohiia diahnostryky finansovo-ekonomichnoi diialnosti pidpriemstva : monohrafiia [Modern technology of diagnostics of financial and economic activity of the enterprise: monograph] K.: KNEU, 2002. 192. [in Ukrainian].
7. Kubiniy N., Marhitich V., Kosovilka T. (2020) Modern Content of Strategic Regional Development Potential. Economics and Business. Tbilisi, Georgia [Online]. №1. available at URL: <http://eb.tsu.ge/?cat=nomer&leng=eng&adgi=945&title=Modern%20Content%20of%20Strategic%20Regional%20Development%20Potential> (Accessed 19 January 2022).

THE PRACTICAL BASIS OF FINANCIAL SECURITY SYSTEM THE BUSINESS STRUCTURES: NEW CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Oksana VIVCHAR
West Ukrainian National University

In today's conditions of challenges and threats, one of the most important aspects of ensuring the effective functioning of business structures, as well as the formation of positive results its financial activities, is the existence of an effective financial security system that will protect business from threats. Protection is due to the ability of management bodies the enterprise at appropriate levels: to ensure sustainable economic development of the enterprise; to neutralize the negative impact of economic crisis phenomena; to form an adequate accounting system of financial flows and to strengthen the operational efficiency of control system; ensure the implementation of work on the protection confidentiality of information constituting a commercial secret etc. Modern scientific studies point to the fact that without a unified system of financial security enterprises, it is impossible to find a way out of the crisis, stabilize the economic situation and create an effective mechanism for conducting business.

Key words: enterprise security, financial security, enterprise financial security system, enterprise financial security complex system, enterprise financial security strategy, strategy effectiveness.